

Такі співучасники несуть відповідальність за тією статтею КК України, що передбачає злочин, вчинений виконавцем – спеціальним суб'єктом. Наприклад, приватна особа, що організувала давання-одержання хабара, несе відповідальність за ч. 4 ст. 27 і за відповідною частиною ст. 368 КК України.

Якщо ж злочин зі спеціальним суб'єктом характеризується тим, що частина його об'єктивної сторони може бути виконана особою, котра не є спеціальним суб'єктом (особливий випадок), останній підлягає відповідальності як співвиконавець (приміром, жінка, що за допомогою фізичного насилля чи погроз сприяє гвалтівнику у вчиненні зґвалтування іншої жінки, несе відповідальність як співвиконавець злочину, передбаченого ст. 152 КК України).

Але на мою думку, для того щоб уникнути будь-яких дискусій та розбіжностей з цього питання необхідне законодавче закріплення.

Папій Т.О.

студентка,

Науковий керівник: Бражник А.А.

кандидат юридичних наук, асистент,

Полтавський юридичний інститут

Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

ПРОБЛЕМА КРИМІНАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЮРИДИЧНИХ ОСІБ В УКРАЇНІ

Одним із перспективних напрямів розвитку кримінального права України є дослідження питання кримінальної відповідальності юридичних осіб, наукові дискусії щодо якого не припиняються з моменту проведення кримінально-правових реформ після розпаду СРСР. Згідно з чинним Кримінальним кодексом України, юридична особа не визнається суб'єктом злочину. Однак у 2013 році Законом України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо виконання Плану дій щодо лібералізації Європейським Союзом візового режиму для України стосовно відповідальності юридичних осіб» до Загальної частини Кримінального кодексу (далі – КК) було внесено розділ XIV-1 «Заходи кримінально-правового характеру щодо юридичних осіб». Такі дії вітчизняного законодавця викликали нову хвилю обговорень досліджуваного питання в аспекті як юридичної природи таких заходів кримінально-правового характеру, так і загалом доцільності запровадження кримінальної відповідальності юридичних осіб. Таким чином, виникає необхідність проаналізувати різні наукові точки зору стосовно окресленої проблеми в контексті вітчизняної науки кримінального права та сучасних реалій життя.

Перш за все, варто звернутися до іноземного досвіду правового регулювання кримінальної відповідальності юридичних осіб. Даний інститут не є новим для багатьох країн світу різних правових систем. Загалом,

виділяють три основних підходи щодо притягнення юридичних осіб до кримінально-правової відповідальності:

1) перша модель визнає фізичну та юридичну особу самостійними суб'єктами злочину. При цьому юридична особа притягується до кримінальної відповідальності у визначених законом випадках (США, Велика Британія, Франція, Австрія);

2) другий підхід ґрунтується на принципі винної відповідальності фізичної особи за вчинення нею злочину. При цьому за умови, що фізична особа вчиняє злочин в інтересах юридичної особи, разом з фізичною особою юридична особа зазнає кримінальної відповідальності (Швейцарія, Іспанія, Туреччина);

3) за третьою моделлю юридична особа зазнає специфічної адміністративної відповідальності за причетність до злочину, що вчинила фізична особа (Німеччина, Італія, Швеція) [1, с. 45]. По суті, за цим підходом юридична особа суб'єктом злочину не визнається, тому така конструкція носить назву квазікримінальної відповідальності.

Саме третій шлях використав вітчизняний законодавець під назвою «заходи кримінально-правового характеру щодо юридичних осіб», перелік яких зазначено в ст. 96-6 КК України: штраф, конфіскація майна, ліквідація [2]. Впровадження досліджуваного інституту в кримінальне право України зазнало критики з боку багатьох правників з досить обґрунтованих причин.

Так, деякі вчені піддають критиці як запровадження заходів кримінально-правового характеру стосовно юридичних осіб в Україні, так і відкидають концепцію їх кримінальної відповідальності в цілому. Головними аргументами на користь цієї позиції є, передусім, те, що інститут кримінальної відповідальності юридичних осіб суперечить основним засадам кримінального права України, а саме: принципам винної та особистої відповідальності, індивідуалізації відповідальності та покарання, а також порушує конструкцію складу злочину (відсутній суб'єкт та суб'єктивна сторона злочину).

Інші ж науковці стверджують, що застосування заходів кримінально-правового характеру можливе як виняток і до колективних утворень без визнання їх суб'єктами злочину та за відсутності суб'єктивної сторони. При цьому необхідність використання кримінальних санкцій стосовно юридичних осіб пояснюється в деяких випадках неефективністю наявних в українському законодавстві адміністративних стягнень. Адже досить часто кількісний та якісний показники шкоди, що може бути завдана юридичною особою, не є співмірними зі шкодою, яку заподіює фізична особа. Мова йде, передусім, про економічні злочини щодо відмивання (легалізації) доходів, організацію та фінансування тероризму, екологічні злочини, торгівлю зброєю, наркотичними речовинами, людьми, випуск недоброякісної продукції тощо. Перелічені суспільно небезпечні діяння у випадках, коли вони пов'язані з юридичними особами, дійсно здатні завдавати величезної шкоди охоронюваним суспільним відносинам. А враховуючи сучасний рівень глобалізації, дані злочини є досить поширеними та мають транснаціональний характер. З такої точки зору

притягнення юридичних осіб до кримінальної відповідальності є виправданим та обґрунтованим.

Однак аналіз розділу XIV-1 КК показує, що застосування заходів кримінально-правового характеру щодо юридичних осіб обмежується досить вузьким списком злочинів. Парадоксально, але до переліку не потрапили навіть такі склади злочинів як «Фіктивне підприємництво» (ст. 205 КК), «Умисне порушення вимог законодавства про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, або фінансування тероризму» (ст. 209-1 КК), «Порушення правил екологічної безпеки» (ст. 236 КК), «Забруднення або псування земель» (ст. 203 КК), «Порушення правил охорони або використання надр» (ст. 240 КК), «Забруднення атмосферного повітря» (ст. 241 КК) та багато інших. Вчинення цих злочинів напряму пов'язано із діяльністю юридичної особи у цілому, і притягнення до кримінальної відповідальності лише службової особи далеко не завжди змінює ситуацію [3, с. 154].

Як зазначає С. Я. Лихова, насторожує також той факт, що в склади злочинів, суб'єктами яких є юридичні особи, зміни внесені не були. Таким чином, положення розділу XIV-1 «Заходи кримінально-правового характеру щодо юридичних осіб» претендують на те значення, яке відіграють в кримінальному праві такі інститути як, наприклад, співучасть, стадії вчинення злочину, тобто виступають в ролі визначальних, основних інститутів кримінального права [4, с. 131]. А отже, даний інститут повинен бути достатньо розроблений на науковому рівні, відповідати основоположним принципам кримінального права та повноцінно реалізуватися на практиці.

Підсумовуючи вищесказане, варто зазначити, що питання кримінальної відповідальності юридичних осіб є досить суперечливим та потребує подальших наукових пошуків в контексті українських реалій. Досліджувані ж зміни, на жаль, лише вносять дисонанс в існуючу систему кримінального права, оскільки породжують низку питань щодо правової природи заходів кримінально-правового характеру, які застосовуються до юридичних осіб, їх відповідність науковій доктрині, а отже, породжують і проблеми використання таких норм на практиці.

Список використаних джерел:

1. Панов М.І. Заходи кримінально-правового характеру щодо юридичних осіб як новела у кримінальному законодавстві України / М.І. Панов, С.О. Харитонов // Вісник Асоціації кримінального права України. – 2014. – № 2(3)ю – С. 44-55.
2. Кримінальний кодекс України: станом на 1 вересня 2016 року. – Х.: Право, 2016. – 272 с.
3. Фріс П. Л. До питання про кримінальну відповідальність юридичної особи / П. Л. Фріс // Юридичний вісник. Повітряне і космічне право. – 2015. – № 2. – С. 152-156.
4. Лихова С. Я. Юридичні особи як суб'єкти кримінальної відповідальності за КК України / С. Я. Лихова // Юридичний вісник. Повітряне і космічне право. – 2014. – № 4. – С. 128-132.